

zenei képzséhez képest ellenpólust jelent az onnan távolinak tűnő Magyarországon, amely a főszereplő érzelmeiben, az idegen ajkú szeretőjének szóló mesélésében jelenik meg.

A két külön világ térben, időben, sőt szabadságfokban is igen eltér egymástól. E kettősség szinte kikényszeríti a kétpillérű építkezést, s az elbeszélésben ezt ügyesen kihasználja a szerző a két főhős párhuzamosan egymás mellé helyezett, egyes szám első személyű megszólalásaival. A lány, Kati naplójegyzetei az egyik részről, a fiú, Balázs későbbi, baráti beszélgetésben elmesélt emlékezése a másik részről. A két szöveg nem egyidejű, a lány naplójegyzetei azonnali reflexiók, benyomások, a fiú szövege egy huszonöt évvel későbbi visszaemlékezés. Az időbeli távlatról azonban még nem lesz más ez a szöveg, mint az egykori feljegyzések, s ez a nyelvileg nem jelzett időkülönbség némiképp zavarja a befogadót. A kétféle szövegben elsősorban a férfi és női nézőpontok közötti különbséget látjuk, ám a kettő közül Balázsnak, a férfi főszereplőnek a szólama sokkal dominánsabbá válik, pedig talán éppen Kati, a passzív, a történetet elszennvedő alak lenne az érdekesebb. A kétpillérű építkezés egyensúlyja Balázs markánsabb, plasztikusabb ábrázolása miatt megbilenc, s az egyensúlyvesztés következtében a történet mögött álló fő kérdés kibontása nem tud kiteljesedni.

A fő kérdés, amely a főszereplő Balázst mozgatja, és amely az 1970-es években sokakat foglalkoztatott: elmenni nyugatra vagy maradni itthon? Disszidálni egy nagyobb egzisztenciális lehetőséget nyújtó, szabadabbnak tűnő világba, vagy Magyarországon maradni a megváltoztathatatlanok látszó rácsok közé zárva. E kérdés nagyon fontos, de egyben túl súlyos is, a kisregény terjedelméhez képest. Úgy tűnik, hogy a menni vagy maradni két pillére túl távol áll egymástól, s mindannak a sok érzésnek, gondolatnak, amely ezzel kapcsolatosan az olvasóban felmerül, csak meglehetősen ingatag hidat tud építeni az elbeszélés. A témát jobbra csak jelzi a szerző a helyett, hogy szépen kijátszva, pontosan előadva szólaltatná meg. Az egész problémakör, a „határ” átlépése, a két világ megkülönböztetése évszázadok óta kérdés a Kárpát-medencében élők számára, amióta ezt a vonalat limesnek, Lajtának vagy vasfüggönynek nevezték. Nyugatabbról szemlélve az európai peremvidéken a puszták területnek el, az emberek műveletlenek, és *barbárok* az urak. Innen, keletebről nézve a nyugati világ tűnt a szabadság földjének, a nyitott világnak, ahol a tehetség boldogul, ahol olyan életet lehet élni, amelyet nem nyomó-

rít el az államhatalom azzal, hogy a hétköznapi élet legtöbb területe fölött ellenőrzést akar gyakorolni. Ennek az évszázados dilemmának a középpontba állítása és csak vázlatoszerű bemutatása felemás eredményt hoz, hiszen a befogadónak vagy vannak hasonló élményei, emlékei, s ő e jelzésekkel ráismer egykori szituációkra, vagy nincsenek, s ez esetben a szöveg nem ad elég segítséget ahhoz, hogy megismerje az egykori helyzetet.

A vasfüggönyön inneni és túli területek, a szigorú rend és a szabadság világa közti különbséget mutathatná a klasszikus és a jazz-zenék közötti különbség lefestése, ám hiba lenne a kétféle zenélési stílus különbségének ilyen irányú jelentést tulajdonítani. Arról van inkább szó, hogy a jazzben az egyéniséget mindig megújuló formájában kell megmutatni, míg a klasszikus zenében erre nincsen feltétlen szükség. Az elbeszélés szempontjából éppen ez a megújulási képesség, illetve képtelenség lesz az eszköz, amely elősegíti a választást a „Nyugat” és „ittthon” között. Balázs először úgy véli, a fekete zenészek örömeje jelent számára az igazi szabadságot. Ez az érzés azután megváltozik benne, sajnos ennek a lelki folyamatnak a rajzából keveset kapunk. „A jazz ott van, ahová te viszed” záromondat akkor állna meg igazán a helyét, ha éppen a *Zárótémából* – amelyben a főszereplő narrátor, Balázs kifejti, miért jött vissza annak idején Ausztriából – kiderülne, hogy valóban ezt, az állandó megújulást elősegítő szerepet töltötte-e be a jazz a főszereplő életében.

A zenének és a zenélésnek a centrumba helyezése nagyon jó választás a szerző részéről, a klasszikus zenei próbákkal szemben az éjszakai jazzklub jó ellenpólust alkot, s az író biztos kézzel és finom vonásokkal ábrázolja magát a zenélés folyamatát. „A második kórus elején lehunytam a szemem, és már nem gondolkodtam, csak játszottam (»just play«), csak éreztem. A fejem csak úgy sistergett, a fiúk pedig gyönyörűen kísérték, elegánsan, finoman, swingsen. A fejem tiszta volt már és üres, a dal minden egyes hangja lágyan visszhangzott a koponyám belsejében, mint egy tágas koncertteremben, és egy hihetetlen érzés fogott el, valami mérhetetlen felszabadultság, mérhetetlen lazaság, belémillant az önérzet, feltöltött energiával. [...] Itthon vagyok, megjöttem Dzsesszországra, és most jönnek a jó öreg szinkópák és harmóniák, hogy hátba veregessenek hazatérésem öröme. Olyan vagyok, mint a partra sodort bálnák, akiket nagy nehezen visszatolnak a tengerbe, nehogy elpusztuljanak. És most újra úszom, újra átjáratom a testemen azt a finom kis tengervizet, és kiokádok a fejem búbján.”

Az első novella címébe a lassan

hömpölygő Bossa nova stílus került, s ennek az írásnak a legnagyobb erénye – miként magának a megidézett Jobim-számnak is – a hangulatfestés. A történet sajnos eléggé kiszámítható csattanóval zárul, ám a lepusztult kocsmák és a kiegészített zenészek ábrázolása lelkünkbe cseppenti a latin jazz eme örökzöldjének mélységesen mély melankóliáját.

Az utolsó szöveg, a *Tunéziai Éjszakák* a történet visszatérő, ismételt és egyben egyre gyorsuló variációjával szintén egy jól kigyakorolt módszer a jazznek a prózába fordítására. Charlie Bird Parker megidézésekor az író nemcsak az egykori nagy zenész előtt tiszteleg, de nagyon érzékeny módon szövi bele a szövegbe a zenészi féltékenység, az ebből fakadó gyűlölet s a tulajdonképpen ezzel összefüggő kiszolgáltatottság érzését. A jazz-zenészek mindennap oda kell tennie magát és a legjobbat nyújtania; ha csak maszatal, vagy nincsen kedve zenélni, kár felmennie a színpadra. De mivel nem egyedül zenél, állandóan összehasonlítják társaival, s a tegnapi előadott produkció a mai közönség szemében már nem érték. Ez a felfokozott, egyre gyorsuló életritmus vezethet a Parkeréhez hasonló tragédiához.

Örömmel olvastam el a kötetet, újra átéltem régi élményeket, de úgy vélem, hogy aki nem zenész, annak is szép élményt nyújt Falvai prózája. Abban is biztos vagyok, hogy e kötetet újabb, izgalmas kísérletek fogják követni, amelyekben – remélem – a szerző még nagyobb teret és időt engedélyez önmagának.

(Orpheusz Kiadó, 2006)

Thimár Attila

„Mert mindannyian szeretők vagyunk”

(Tomaž Šalamun: Megrozsdáll a szerelem ha követelik)

Ahogy ránézünk a könyvborítóra, elsősorban is a szín-, majd a képi világ az, ami provokálja érzelmeinket – élénkpiros alapon meztelen, sárga-barna emberi testek. Utóbbiakról eszünkbe jutnak a barlangrajzok, különösen, ha a hátsó borítót is szemügyre vesszük, ahol egy kék, szarvas állat hátán egy saját fejét kezében tartó emberalak látható. A könyv gerince pedig egy fekete szoborszerű alak testén (gerince mentén) fut végig. Pedig a költő második feleségének, Métká Krašovecnek a festménye dehogyan imitálja a barlangrajzokat – borzongatóbb, artisztikusabb táj ez akár Lascaux, akár Altamira ősi

ábrázolásainál. Ahogyan a versek is izig-vérig huszadik századi művek, bennük a szerelem összes elképzelhető – modern és még modernebb – problémakörével.

A szerelemlről kell elsősorban beszélnünk, ha a *Megrozsdáll a szerelem ha követelik – Szerelmes versek* című kötetéről beszélünk. De mielőtt megtennénk, térjünk ki néhány szóban a szerzőre, Tomaž Šalamunra, akinek második verseskönyvével ismerkedhetnek meg a magyar olvasók. Először több mint tíz éve találkozhattunk vele: *Póker* című válogatáskötete 1993-ban jelent meg magyarul a Jelenkor Kiadónál több műfordító tolmácsolásában (köztük olyan neves költőkkel, mint Nemes Nagy Ágnes, Oravecz Imre, Tornai József vagy Parti Nagy Lajos). A most recenzált kötetet viszont egy ember fordította, mégpedig Lukács Zsolt, aki a ljubljana-i egyetem hallgatója, és egyúttal a szlovén költészet jó ismerője. (Néhány vers mindkét kötetben megtalálható, összevetésük izgalmas olvasói élményt jelenthet.)

Lukács Zsolt az utóbbi években komoly munkát végzett a délszláv, és azon belül is elsősorban a szlovén líra hazai megismertetése terén. Jómagam a vállalkozás színvonalát nehezen tudnám megítélni, de az bizonyos, hogy a hazai folyóiratokban (több sort igénybe venne felsorolásuk...) elhelyezett fordítások és irodalomtörténeti ismertetőik erősen hiányt pótolnak. Csak becsülni lehet minden, a szomszédos népek művészetének felmutatására irányuló törekvést – kevés ennél fontosabb művészeti „missziós” tevékenységet tudok elképzelni. Nem szeretnék közhelyes lenni, de kétségtelen, hogy ez is egy módja egymás valamiképpen megismerésének, és ebből következően megértésének. Bizonyos elméletek szerint a művészeti formák a legalkalmasabb médiumok arra, hogy közvetítsék a (kulturális) idegenség tapasztalatát. Megértés nem létezhet e tapasztalat reflexiója, valamilyen mértékű sajátja, ismerője tétele, integrációja nélkül. Még akkor sem, ha minden fordítás és kultúrák közvetítés szükségképpen hiányos – ha nem így lenne, nem létezhetne az idegenség megtapasztalása révén bekövetkező többlet, nem jönne létre párbeszéd, dolgok másképpen történő elgondolása. Mindebből következik, hogy a kultúrák közvetítés bármely formája elsősorban is felelősségteljes munka, valamint hogy – bármennyire tiszteltre méltó is – nem lehet elégséges hozzá egy ember tevékenysége. Megbízható kontrollra, kritikai észrevételekre lenne szükség, ezzel segítve Lukács Zsolt munkáját és a szlovén, horvát, szerb, bosnyák... népek műalkotásainak minél hitelesebb átültetését, azaz a magyarországi befogadás hatékonyságát és sikerességét.

Tomaž Šalamun 1941-ben született Zágrábban, de a család néhány évvel később Ljubljánába költözik – Šalamun már itt végzi iskoláit, és itt kezd dolgozni. Többször megfordul az észak-amerikai kontinensen, Egyszerűt Allamok-beli ösztöndíjai, vendégoktató munkája kétségtelenül nagyban hozzájárult ahhoz, hogy világhírnvre tegyen szert. Ennél fontosabbak azonban azok a hatások, amelyek itt érték – az ezekben az időkben írott versein maradandó nyomot hagyott a beat-költészet és az amerikai szabad vers Whitmantól a 20. század második feléig ívelő hagyományára. A jelen kötet tematikus keresztmetszete jó alkalmat ad arra, hogy áttekinthe az olvasó Šalamun munkásságának állomása-it, az őt ért hatásokat, költészetének összetevőit. A fentiek mellett elsősorban az avantgárd befolyás szembeötlő – lehetne pontosabb stílusirányokat is megjelölni, de a szürrealizmustól a dadáig majd minden irányzatot fel kellene sorolnunk. Magam mégis elsősorban az expresszionizmust jelölném meg gyűjtőpontként, talán mert ez az avantgárd hatás áll legközelebb a korábban említett áradó-hőmpölygő beat-irodalomhoz. A (pl.) Corsóéna sokkalta fragmentáltabb, deszemiotizált šalamuni vers jól kitapinthatóan ebből az irányból indul, majd érik meg a múlt század második felére egyfajta sajátos eklekticizmussá. Nyelv-felfogása azonban érezhetően nem lép túl az (avantgárd) modernségen. Lukács Zsolt, a fordító így fogalmaz egy tanulmányában (*Zemljeni Múza*, 2005/3.): „belső idejének ritmusa elválaszthatatlan kapcsolatban van a nyelv fékezhetetlen sodrával, a szavak és a dolgok a priori megkülönböztethetőségével. (...) Verseit értelmi úton nehéz megközelíteni, épp ezért arra késztet, hogy egyfajta út nélküli úton, az értelem kizárásával próbálkozzunk, és egyszerűen élvezzük annak játékoságát”.

A recenzált kötet válogatása Šalamun 1968-as kötetétől egészen a 2005-ösig terjed, és mutat be egy pályáivet mind a szerelem megjelenítése, mind a poétikai eszközök változatossága terén. A költői út végigkövetése lehet az ilyen jellegű tematikus gyűjtemények legfőbb erénye – de számhatjuk egyszerűen szerelmi ajánléknak is. Viszont ha így teszünk, több szempontból is fennáll a család veszélye. Egyrészt azért, mert néhány versről nehéz megmondani, miért is minősült „szerelmes”-nek. A kötet viszonylag vaskos, bizonynyal elbírt volna egy rostát, melyen fennakadtak volna a tematikusan bizonytalan, avagy a némileg gyengébb írások. Így egy egységesebb, a kevesebb több elve alapján magasabb színvonalú gyűjtemény jöhetett volna létre. A válogató-fordítónak (talán az utóbbi minőségében elvégzett munka

nyomására is...) esetleg fájt a szíve bármelyiket is kihagyni. Ennél kézenfekvőbb és koncepciózusabb megoldás lehet azonban a már korábban említett pályáiv felvázolásának igénye, mely mindenképp csorbult volna egy szigorúbb szelekció esetében. Így is akad nem egy kötet, amelyből egy vagy két vers került bele mindössze a könyvbe. Némelyikükről azt kell megállapítanom, pusztán irodalomtörténetileg lehetnek érdekesek, avagy a költői pályán elfoglalt hely révén. Ebből a szempontból kissé ellentétben áll a tematikus gyűjteményes kötet fogalma a reprezentatív válogatott versek műfajával – jelen kötet egyszerre igyekszik mindkettőnek eleget tenni, és ezért egyik sem marad meg a maga „tisztaságában”. Am ez a kritika is csak Lukács Zsolt azon elhivatottságát erősíti, mely arra ösztönözhetette őt, hogy ha már egyszer megadott egy ilyen könyv kiadásának lehetősége, az mondjon el minél többet a választott szerző munkásságáról. (Mindennek nem mond ellent az, hogy a szelektálásban Tomaž Šalamun maga is közreműködött.)

A szerelemlről kell beszélnünk tehát – a szerelem idegenségéről. Más-képpen: a szerelemben megtapasztalható idegenségről. A Šalamun-vers ezt a szempontot erősíti meg elsősorban, mégpedig a jelenség összetettségének sokrétű megjelenítése folytán. A szerelem nem (csak) egy érzés, hanem mindenekelőtt kulturális jelenség – melynek, természetesen, része maga az érzés is. Mint ahogy van benne platonizmus is – azaz tanítás, tanulás, lelkek találkozása a szépségben, szépségben szülés. Nem hiányzik a szenvedély sem – trisztáni szenvedés, akadályokba ütköző sóvárgás. Don Juan vándorló vágya csakúgy ott hullámszik a verssorokban, mint a házasság rögzített léthelyzetei. És valami ősiség is – rímelve a borítóra –, valami zsigeri ösztön, érzékiség, póre szexualitás – homo és hetero egyaránt.

Éppen ezért nehéz is lenne egy egységes, a kötetből kirajzolódó szerelem-képet fölvezetni. Mégis kiemel-nék két elemet, melyek azonban sajátos ellentétben állnak egymással – egyfelől telve van minden energiával, lendülettel, whitmani szabadság-vágygal – mégis, mindennek az alján marad valami különös melankólia. A szavak kavarnak és expresszív képekké állnak össze, de mintha mindez azért lenne, mert meg akarnak kerülni valamit, amit egyszerűen kifejezni nem lehet, de ha lehet(ne) is, nem lenne rá bátorság. „Költészetem már réges-rég nem / hiteles. // Saját ragyogásától rothad.” – olvassuk a kötet legutolsó versében (*Dal*), mely talán a legmelankolikusabb is egyben.

Ha korábban említettük a szavak és dolgok különállását, ez a vers e kettő áthidalhatatlan távolságát jeleníti meg. Olvastán egyre csak a fenti gondolat és érzés kóvályog bennem: gyöt-rődnek itt a szavak („Miért magvas a szemem? / A város majd a nyomodba ered. / Testemet a nyelvembe gyömo-szőli egy krokodil.”), küszködnek saját helyükkel, és hiába keresik, nem találják. A jelentés nem egyszerűen a metaforában van, hanem a kavargás-ban, mely talán az alábbi passzusra mutat (én legalábbis ide merevitem ki a képet): „Nem / simogatom apró testedet, Métká. / Messze vagy és a nyelv közel. / Falkákban fal engem.” A nyelv eme excesszusa, a szavak bur-jánzása nem más, mint menekülés, az egyetlen kézhez álló eszköz megraga-dása a vágyott tárgy helyett. Ráadásul ez az eszköz nem is áll igazán kézhez – a nyelv is birtokolja használóját és megforgatja a beszéd vad táncában. Az energia nem a legjobb kifejezés arra, ami lükteti a Salamun-verset – semmiképp nem a nietschei érte-lemben (*A tragédia születése*) vett *energeiáról* van itt szó, sokkal inkább a dionüszoszi öserő (modern) szubli-mációjáról. Ezt hívom én energikus melankóliának: a szavakba, a mondás áradásába, a szavak burjánzásába for-dulást, el a világtól, el a távol került, megragadható valóságtól.

Mindez természetesen nem lehet érvényes minden költeményre – az általánost mindig kikezdi az egyedi mű sajátága. A melankóliát szó sze-rint is megjeleníti *A melankólia négy kérdése* című vers, mely a könyv egyik legszebb darabja. Itt a szavak különös kombinációi egyfajta elégi-kus hangnembe ágyazódnak – rá-m azok a művek hatottak a legerőtel-jesebben, melyekben ez a hangulat dominál. Különös az is, hogy ezeket a verseket mintha érteném – talán mert szeretem őket. Míg azokat, melyektől berzenkedem, melyek nem szólítanak meg, nem értem – talán mert nem érdekelnek? Mert nincs meg köztünk az a kapcsolat, ami szükséges lenne ahhoz, hogy egy kicsi sajátot fedezzek fel a vers idegenségében, olyan sajátot, ahol meg tudom vetni a lábam? Egy hangütés vagy egy egyszerű zenei motívum is lehet ilyen talpalatnyi föld, ami megértéssé változtatja az értetlenséget. Ahonnan el lehet indulni jobban megismerni egymást. Nem ilyen a szerelem is? Nem ilyen is a szerelem? Először csak a vonzás van meg, és ez a vonzás (nevezük vágnak? de mire irányuló vágy?), ez a hangulat, a szerelem hangja olyan közelséget és globális megértést hoz magával, amilyen megértés soha nem történik meg még egyszer a szerelme-sek között. Azért nem, mert ez nem igazi megértés, csak a saját rávetülése

az idegenre. Azt érezzük akkor, ami-kor először pengetett meg minket a valaki iránti szerelem: ő az én ked-vesem, ő az én szerelmesem, és nem értek mást közelebb magamhoz, mint őt – értem őt, mert érzem ezt az érzést. Az érzésben tökéletesen ismerem a másikat – mielőtt még bármit is tud-nék róla. Aztán jönnek a részletek, az elmélyedés, az idegenség tényezői, az összeütközések. Minél többet tudok, annál kevésbé ismerem. De azért ez mégis egy igazibb, és sokkalta termé-kenyebb megértés. Vannak versek, melyek olvastán elkap egy hang, egy hangulat – érzem inkább a verset, de mintha érteném is, a maga teljességé-ben. Aztán a behatóbb ismerkedés arra mutat majd rá, dehogya is értettem – és mennyi újat, mennyi mást találok még benne. És mindenek fölött: de hisz ez a kicsi szó itt, a harmadik vers-zak sarkában igencsak nem illik bele a korábbi szép képembe. Ezt eddig mindig átugrottam, a képzoletem segít-ségével könnyedén ment. De ez is ő, nem hagyhatom mégsem figyelmen kívül. Hiszen szeretem.

Több olyan verset találtam a kötet-ben, melyekbe sikerült beleszeretnem – leginkább a Métká Krašovechez írottak között. Másoktól elfordultam, könnyedén. Egyikre sem említenék példát, mindez nem kritikus feladat már. A kötet erényeiről már több ízben volt szó, de nem mehetek el szó nélkül bizonyos hiányosságok mellett. A könnyebb visszakereshetőség érdekében hasznos lett volna, ha a versek eredeti címe is feltűnik valahol. De ez a kisebbik gond – ennél nagyobb probléma a könyv bizonyos szintű gondozatlansága. Összefüggésben van ez azzal, amit már fentebb is említettem, hogy talán szükség lenne egy kontrollfordítóra, avagy legalábbis egy nyelvi lektorra. Ugyanis időnként nehéz eldönteni, hogy egy-egy durva magyartalanság az eredeti vers sajátos szintaxisának köszönhető (Salamunra jellemző a nehezen követhető mondatszerkesztés), avagy fordítói kimunkálatlanságról van-e szó. Csak a példa kedvéért (a sajnós előforduló durva helyesírási hibákat nem említve): bizonytalannal jó a „csupa love lettersek” kifejezés a többes szám dupla jelölése miatt (*A költő élete*), de bántóan hangzanak a „beléd való hatoláskor” (*Az idő mér-téke*) típusú szóösszetételek is. (Örömmel láttam viszont, hogy a magyarban etimológiailag helytelenül meghono-sodott „promótál” szó helyett a latin-hoz igazodó „promoveál” szerepel – ez ritka nyelvi tudatosságról tesz tanúbizonyságot.) Mindezt csak azért említem meg, mert ennél nagyobb kiadói-szerkesztői odafigyelést érde-melt volna a vállalkozás. És bár nehéz a szellemi termékeket relatíve értékelni, összességében mégis egy nagyon izgal-mas kötetről van szó, és ha tekintetbe

veszem azt is, hogy mennyire ritka a kortárs külföldi költészet megismerteté-sére irányuló szándék a magyar könyv-piacon (gondoljuk csak meg, mennyivel több regényíró-t ismerünk, mint lírikust), csak a legnagyobb elismerés hangján tudok nyilatkozni mind a fordító, mind kiadója elkötelezettségéről.

(*Bábel Kiadó, 2006*)

Lapis József

Ferencz Győző: Radnóti Miklós élete és költészete

Egy legendává nemesült, példás erkölcsű költőről – akiről egyébként is sokat tudunk, akinek élettörténete és költészete természetes módon tananyag a magyar iskola-rendszer minden szintjén – nem lehetett könnyű kritikai életrajzot készíteni. Szakemberek és laikus érdeklődők sokaságát érinti ez a téma. A korosztályban, tudásban, szemléletmódban eltérő csoportok elvárásai pedig nagyon különbözhetnek egymástól, és ezek az elvárások ellentmondásosak; akár ki is zárhatják egymást. Valószínűleg kevés olyan olvasója lesz a könyvnek, aki ne valami-lyen előképpel, már régebben körvo-nalazódott befogadói prekoncepcióval közelítene a Radnóti-monográfiához. Szervezze tehát a könyv lapozgatása-kor szemlélődésünket néhány befoga-dói nézőpont és olvasási szint vázlatos körülrajzolása!

Az érdeklődő középiskolai diák például olyan olvasmányos, érdekes könyvre vágyik (ebben a témában is), amelyet nem nehéz megfejteni, és amelynek stílusa vonzza, fönntartja a figyelmét. A Radnóti életét jól ismerő irodalomtörténész (tanár) pontos adato-kat vár, a kritikai kiadás olyan tudásbá-zisát, amely hivatkozásai révén akár tovább kutatható. Aki kézikönyvként, mintegy lexikonként forgatja a művet, gyors „kereshetőséget”, áttekinthető rendszert kíván, amelynek segítségével – lapozva a tartalomjegyzékben vagy a könyv belsejében – percekben belül megtalálhat egy-egy életrajzi adatot vagy címet. A művészeti alkotásokat értelmezni, elemezni kevésbé képes olvasó inspirációt szeretne kapni – például egy elemzési feladat elké-szítéséhez. A felszínesebb érdeklődő először képi illusztrációkat keres. A szépirodalmi művekhez szokott olva-só olyan stílust követel, amely az ő magas szintű igényeinek is megfelel. Maga a könyv pedig teljesítse könyv-észeti szempontból is a hivatását: legyen tartós, szép, kellemes tapintá-sú, kellőképpen figyelemfelkeltő, de nem tolokodó, jól lapozható, könnyen áttekinthető és nem túl nagy.